

Het statuut van een verhoorblad als bijlage aan een proces-verbaal: een analyse¹

Marc Bockstaele,

Hoofdcommissaris bij de federale gerechtelijke politie Gent

Nationaal inhoudelijk coördinator van de cursussen processen-verbaal en verhoortechnieken

De 'Salduzwet' bepaalt dat de verhoorder, voor- en bij het begin van het verhoor, aan de verhoorde een reeks mededelingen moet doen die in het proces-verbaal van verhoor moeten opgenomen worden.² Krachtens artikel 28quinquies § 2 Sv. mag aan de verhoorde enkel de tekst van het verhoor overhandigd worden.³ Om aan deze verplichtingen optimaal te kunnen voldoen, koos het college van procureurs-generaal⁴ ervoor om verhoren, met kennisgeving van alle rechten, voortaan op een afzonderlijk 'verhoorblad' te laten schrijven dat als bijlage aan het proces-verbaal gevoegd wordt. Gelet op de zware gevolgen die het ontbreken van bewijs van een correcte mededeling van rechten aan de verhoorde kunnen hebben, en gelet op de absolute nietigheid die artikel 40 Taalwet Gerechtszaken 1935 voorziet voor processen-verbaal die niet conform deze taalwet zijn opgemaakt, stelt zich de vraag wat het 'statuut' is van een verhoorblad als bijlage aan een proces-verbaal.

Deze tekst analyseert enerzijds het proces-verbaal als bewijsmiddel en anderzijds de kenmerken van de Taalwet Gerechtszaken 1935 vanuit het perspectief proces-verbaal, om tot het besluit te komen dat een verhoorblad als bijlage aan een proces-verbaal, geen proces-verbaal op zich is, zodat de Taalwet Gerechtszaken in dit geval niet van toepassing is op de verslaglegging van een verhoor.

1. Het proces-verbaal als bewijsmiddel

1.1. Authentieke akte

1. Betreffende het relateren van wetsovertredingen in de zin van artikel 29 en 154 Sv., artikel 15 en 40 Wet Politieambt, zijn er enerzijds de **processen-verbaal** - die authentieke akten zijn⁵ - opgesteld door bevoegde personen, die zowel vaststellingen, verhoren en/of inlichtingen kunnen inhouden en anderzijds faxen, allerhande brieven, nota's, waarschuwingen (onder de vorm van een brief), (vertrouwelijke)verslagen (bv. van een technisch raadgever), attesten⁶, processen-verbaal

opgesteld door ter zake onbevoegde personen⁷, informatierapporten, bijlagen aan processen-verbaal zoals foto's⁸ en situatieschetsen⁹, waarop de vormvereisten van authentieke akten *niet* van toepassing zijn, maar die ook als bewijs kunnen dienen.¹⁰ Een tussenvorm bestaat niet.

2. De wet¹¹ omschrijft authentieke¹² akten als akten in de wettelijke vorm opgemaakt door openbare officieren of ambtenaren, handelend in de uitoefening van hun bediening, ter bevestiging van de waarachtigheid van hun inhoud.¹³ Een openbaar officier of ambtenaar handelt in de uitoefening van zijn bediening, wanneer hij een geschrift opstelt dat hij krachtens zijn functie bevoegd of verplicht is op te stellen.¹⁴ Het is niet vereist dat het geschrift bewijswaarde zou hebben tot het tegendeel, ook een proces-verbaal met de bewijswaarde van inlichtingen is een authentieke akte.¹⁵ Bij authentieke akten is de openbare trouw¹⁶ onmiddellijk betrokken. De waarachtigheid ervan wordt immers door de staat zelf gewaarborgd. Het is de staat die aan bepaalde personen, openbare officieren of ambtenaren, de zorg toevertrouwd de waarachtigheid van sommige akten of feiten vast te stellen.¹⁷

3. De akten bedoeld als geschriften bestemd om tot bewijs te dienen, worden verdeeld in **authentieke** en **onderhandse** akten. In het strafrecht komt die indeling overeen met authentieke en openbare geschriften enerzijds en met handels- en bankgeschriften en private geschriften

⁷ Cass. 5 oktober 1931, *Pas.* 1931, I, 244; Cass. 30 oktober 1984, *Arr.Cass.* 1984-1985, nr. 149; Brussel, 30 juli 1959, *JT* 1960, 323; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1371.

⁸ Cass. 29 januari 1985, *Arr.Cass.* 1984-85, 706, *RW* 1985-86, 1101, *Pas.* 1985, I, 626; Cass. 17 april 2007, *Arr.Cass.* 2007, nr. 188.

⁹ Cass. 31 oktober 1978, *Arr.Cass.* 1978-79, 254-257.

¹⁰ Cass. 8 januari 1973, *Arr.Cass.* 1973, 467; Cass. 14 december 1982 en 8 juni 1983, *Arr.Cass.* 1982-83, 506 en 1248; Cass. 16 april 1985, *Arr.Cass.* 1984-85, 1090; Cass. 28 juni 1989, *Arr.Cass.* 1988-89, 1298; Cass. 19 februari 1991, *Arr.Cass.* 1990-91, 663; D. HOLSTERS, v° *Bewijsmiddelen in strafzaken*, in "x" (eds.), *Comm.Straf.*, 1995, nr. 2.

¹¹ Artikel 194 en 195 Sw.; Artikel 1317 B.W.

¹² Authentiek komt van het Grieks Authentikos=eigenhandig, en meer algemeen: echt of origineel.

¹³ M. RIGAUX en P-E. TROUSSE, *Les crimes et les délits du code pénal*, III, Brussel, Bruylant, 1957, 82 nr. 95; A. MARCHAL, v° *Faux commis dans les écritures et les dépêches télégraphiques*, in *Les Nouvelles. Droit pénal*, II, Brussel, Larcier, 1967, nr. 1821 en 1861-1862; *Pand.B.* v° *Acte authentique*, nrs. 1, 8, 10, 210 e.v.; J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 90; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenissen*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2000, nr. 181.

¹⁴ Gevestigde rechtspraak en rechtsleer, vermeld in: J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 93.

¹⁵ Cass. 27 september 1988, *Arr.Cass.* 1988-89, 105, *Pas.* 1989, I, 93; Cass. 16 juni 1999, *Arr.Cass.* 1999, 845, *Pas.* 1999, I, 873, *Rev.dr.pén.* 2000, 81.

¹⁶ De openbare trouw is het vertrouwen dat de overheid en de particulieren hechten aan conventioneel overeengekomen tekens, die in de samenleving de authenticiteit of de waarachtigheid bevestigen van akten en feiten die zij vaststellen: J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 28.

¹⁷ Cass. 18 juni 1985, *Arr.Cass.* 1984-85, 1445, *Pas.* 1985, I, 1335, *Rev.dr.pén.* 1986, 298; J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 94.

¹ Uiteenzetting op de studiedag 't' *Salduz beter gaan?!*, ingericht door het Centrum voor Politiestudies (CPS) te Beveren-Waas op woensdag 27 maart 2013.

² Artikel 47bis §1 en 47bis § 2 Sv., artikel 2bis § 1 Voorlopige Hechteniswet 1990.

³ *Parl.St.* Kamer, 1996-1997, nr. 857/1, 26 (Memorie van toelichting).

⁴ Omzendbrief Col. 8 van 23 september 2011, houdende 'Salduzrichtlijnen'; omzendbrief Col. 10 van 19 oktober 2011, houdende modellen van processen-verbaal.

⁵ Cass.fr., 11 februari 1842, geciteerd door A. MARCHAL, v° *Faux commis dans les écritures et les dépêches télégraphiques*, in *Les Nouvelles. Droit pénal*, II, Brussel, Larcier, 1967, nr. 1871; Cass. 19 februari 1991, *Arr.Cass.* 1990-91, nr. 330; J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nrs. 104 en 105; *Pand.B.* v° *Acte authentique*, nr. 27-30.

⁶ Cass. 2 februari 2009, S.2008.0127.N.

anderzijds.¹⁸ Vanuit strafrechtelijk standpunt gezien bestaat er een volkomen identiteit tussen handels- en bankgeschriften en private geschriften.¹⁹

Het onderscheid tussen een authentiek geschrift en een openbaar geschrift, zoals vermeld in het strafwetboek, ligt in de hoedanigheid van diegene die het document opstelt. Een authentiek geschrift is het werk van een openbaar officier en het openbaar geschrift dat van een ambtenaar. Dit onderscheid is voor de toepassing van de strafwet zonder belang. Beide geschriften worden volledig gelijk behandeld.²⁰ Wordt in de zin van artikel 194 Sw. gewoonlijk als openbaar ambtenaar beschouwd hij die, door rechtstreekse of onrechtstreekse afvaardiging van de wet, een gedeelte van de openbare macht uitoefent.²¹ Zijn dus ambtenaren in deze zin, de ambtenaren van de burgerlijke stand, de officieren en agenten van gerechtelijke politie.²² Wordt beschouwd als openbaar officier, hij die titularis is van een openbaar ambt dat door de wet werd ingesteld.²³ Zijn openbare officieren: de notarissen en de gerechtsdeurwaarders.

4. Akten die tot stand komen zonder tussenkomst van een openbaar ambtenaar of openbaar officier, zijn onderhandse akten.²⁴ De authentieke akte heeft in sommige opzichten meer bewijskracht dan de onderhandse akte.²⁵ De authentieke akte draagt de bewijskracht in zich. Zij maakt het overbodig bij betwisting de echtheid van de handtekeningen te bewijzen. De onderhandse akte echter heeft slechts volledige bewijskracht wanneer zij erkend wordt of voor wettelijk erkend gehouden wordt door diegenen tegen wie men zich op haar beroept.²⁶ Diegene tegen wie men zich op een onderhandse akte beroept, is verplicht zijn schrift of zijn handtekening op stellige wijze te erkennen of te ontkennen.

5. Slechts die feiten die de openbare ambtenaar zelf de visu et auditu vaststelt en waarvan hij als dusdanig akte neemt, worden vermoed authentiek te zijn, b.v.:

- de vermeldingen die behoren tot de formaliteiten die door de wet vereist zijn voor de geldigheid van het authentiek of openbaar geschrift. Bedoeld zijn hier de vermeldingen die het kenteken en de waarborg van de authenticiteit inhouden, zoals de identiteit en de aanwezigheid van de openbaar ambtenaar of openbare officier, de plaats en de datum van de akte, het feit van de verschijning van de partijen, hun verklaringen, dat de partijen de akte hebben ondertekend, de

¹⁸ Titel III. Misdaden en wanbedrijven tegen de openbare trouw, Hoofdstuk IV, Valsheid in geschriften, in informatica en in telegrammen, Afdeling I, Valsheid in authentieke en openbare geschriften, in handels- of bankgeschriften en in private geschriften.

¹⁹ Cass. 15 mei 1939, *Pas.* 1939, I, 245; J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 132.

²⁰ M. RIGAUX en P-E. TROUSSE, *Les crimes et les délits du code pénal*, III, Brussel, Bruylant, 1957, 79, nr. 90; A. MARCHAL, v° *Faux commis dans les écritures et les dépêches télégraphiques*, in *Les Nouvelles, Droit pénal*, II, Brussel, Larquier, 1967, nr. 1861-1863; R. GARRAUD, *Traité théorique et pratique du droit pénal Français*, IV, Paris, Sirey, 1922, 199 en noot; J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 90.

²¹ Cass. 21 april 1892, *Pas.* 1892, I, 208; Cass. 17 februari 1941, *Pas.* 1941, I, 48; noot onder Cass. 17 juni 1941, *Pas.* 1941, I, 232; *RPDB*, v° *Faux*, nr. 72.

²² J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 92 en 105.

²³ Cass. 17 februari 1941, *Pas.* 1941, I, 48; *RPDB*, v° *Faux*, nr. 73; *Pand.B.* v° *Usages corporatifs des notaires*; J. CONSTANT, *Manuel de droit pénal*, II, Liège, Imprimeries des Invalides, 1949, 215 nr. 388.

²⁴ 1322 e.v. B.W.

²⁵ Artikel 1319, al. 1 B.W.; zie ook: Bergen 1 juli 1991, *Rec.gén.enr.not.* 1992, 152.

²⁶ Cf. artikel 1317 t/m 1328 B.W.; Cass. 23 februari 1928, *Pas.* 1928, I, 84.

handtekening van de openbare officier of ambtenaar.²⁷ De waarachtigheid van *de inhoud* van de verklaringen staat niet authentiek vast en is vatbaar voor gewoon tegenbewijs²⁸,

- de vermeldingen waarvan de openbare officier of openbaar ambtenaar die de akte opmaakt, handelend binnen de perken van zijn bediening, de juistheid kan of moet nagaan met de eigen zintuigen (*propriis sensibus*).²⁹

Tot de vermeldingen die **geen** authentiek karakter hebben behoren verklaringen die door particulieren worden afgelegd.³⁰

6. In verband met authentieke akten (zoals processen-verbaal) in het algemeen, zijn er substantiële en niet-substantiële vormvereisten. Als in authentieke akten substantiële vormvereisten ontbreken zijn ze nietig. Zo is de ondertekening van de vordering tot gerechtelijk onderzoek door een substituut een substantiële vormvereiste.³¹ Wanneer het om niet-substantiële vormvereisten gaat moet de wet de nietigheid voorschrijven als ze ontbreken.³² Processen-verbaal hebben *geen* substantiële vormvereisten en het voldoen aan de taalwetgeving is de enige niet-substantiële vormvereiste die de wetgever op straffe van nietigheid oplegde.³³

Naast de taalwetgeving bestaan er nauwelijks wettelijke bepalingen over hoe processen-verbaal moeten worden opgesteld.³⁴ Nochtans moeten voor de administratieve verwerking van de processen-verbaal³⁵, de eenvormigheid en controle van de pleegvormen voorzien in het wetboek van strafvordering, bepaalde elementen in een proces-verbaal voorkomen.³⁶

7. Het geschrevene van het proces-verbaal is echter onderworpen aan de regels die op de openbare geschriften toepasselijk zijn.³⁷ Een proces-verbaal moet:

- opgesteld zijn door een bevoegde persoon;
- naam, functie en hoedanigheid van de opsteller inhouden;

²⁷ *Pand.B.* v° *Faux en écritures*, nr. 189; M. RIGAUX en P-E. TROUSSE, *Les crimes et les délits du code pénal*, III, Brussel, Bruylant, 1957, 89, nr. 105.

²⁸ Rb. Ieper 5 oktober 1990, *TBBR* 1991, 288; N. VERHEYDEN-JEANMART, *Droit de la preuve*, Brussel, Larquier, 1991, nr. 474 e.v.

²⁹ M. RIGAUX en P-E. TROUSSE, *Les crimes et les délits du code pénal*, III, Brussel, Bruylant, 1957, 90, nr. 105; *Pand.B.* v° *Acte authentique*, nrs. 210 e.v.; *RPDB*, v° *Preuve*, nrs. 94 e.v.; Cass. 19 oktober 1939, *Pas.* 1939, I, 427; Cass. 28 juni 1957, *Pas.* 1957, I, 1292.

³⁰ J. VANHALEWIJN en L. DUPONT, *Valsheid in geschriften*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1975, nr. 113.

³¹ Antwerpen (K.I.) 20 augustus 2010, *RABG* 2011/2, 125, met noot F. VAN VOLSEM. Zie ook de opsomming in B. DE SMET, *Nietigheden in het strafproces*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 36 e.v.

³² *Pand.B.* v° *Acte*, nr. 61.

³³ D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1363.

³⁴ Ch. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht*, Antwerpen, Maklu, 2009, 582; Zie echter: artikel 47bis Sv. in verband met het opnemen van verklaringen; artikel 90ter Sv. e.v. in verband met het afuisteren, kennismaken en opnemen van privé-communicatie; Voorlopige Hechteniswet 1990.

³⁵ D. STEELAND, "Voor een vernieuwing van de processen-verbaal", *De Pol.Off.*, 1992/10, 40; G. SCHUIND, *Traité pratique de droit criminel*, II, Brussel, Bruylant, 1993, 340 U.

³⁶ Dit aspect wordt geregeld via omzendbrieven en dienstorders van de ministers, procureurs-generaal, procureurs des Konings, diensthoofden enz. Deze stukken met instructies en waarin o.m. wettelijke bepalingen worden geïnterpreteerd en gecommuniceerd, zijn niet bindend voor de bestuurder of voor de rechter. Ze zijn natuurlijk wel bindend voor de onder het hiërarchisch gezag staande besturen, diensten en ambtenaren tot wie die omzendbrieven enz. zijn gericht en die zich dan ook - in geval van miskenning ervan - geëigend aan tuchtsancties kunnen blootstellen. Zie M. LEROY, *Les règlements et leur juges*, Brussel, Bruylant, 1987, 25-26.

³⁷ D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1364.

- plaats van opstellen vermelden;
- gedagtekend zijn;
- ondertekend zijn door de opsteller.

1.2. Bewijswaarde versus bewijskracht

8. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen de **bewijswaarde** (valeur probante of force probante) van een akte en haar **bewijskracht** (foi due aux actes).³⁸ Het zijn verschillende begrippen.³⁹

De **bewijswaarde** verwijst naar het gewicht dat de rechter aan een bewijsmiddel in zijn bewijsbeoordeling toekent om tot rechtelijke zekerheid m.b.t. het in geding zijnde punt te besluiten. Bewijzen impliceert immers het overtuigen van - onafhankelijke en onpartijdige - rechters.⁴⁰ De bewijswaarde van het proces-verbaal is dus de geloofwaardigheid, het vertrouwen, het krediet, de ernst die de rechter daaraan in geweten kan hechten.⁴¹ De juridische grondslag voor de bewijswaarde van de processen-verbaal is te vinden in artikel 154, tweede lid Sv. Er bestaan tegenwoordig drie soorten processen-verbaal: processen-verbaal die voor de rechter de waarde hebben van een inlichting, processen-verbaal die een bewijswaarde bezitten tot bewijs van het tegendeel en processen-verbaal die bekleed zijn met een bewijswaarde tot inschrijving wegens valsheid.⁴² Het Hof van Cassatie heeft het bestaan van die drie soorten processen-verbaal al erkend in een arrest van 26 april 1926.⁴³

9. In beginsel geldt een proces-verbaal slechts als inlichting, d.w.z., de rechter is er niet door gebonden, hij hecht er de bewijswaarde aan die hij goedvindt.⁴⁴

Maar de bewijswaarde kan soms door de wetgever bepaald zijn, bv. de overtuigingskracht die moet worden gehecht aan de vaststellingen die door een openbaar ambtenaar **zelf** zijn gedaan en in processen-verbaal die gelden tot bewijs van het tegendeel of tot inschrijving van valsheid zijn opgenomen.⁴⁵

De **wettelijke bewijswaarde** van een proces-verbaal is de mate of de graad waarin dit proces-verbaal *volgens de wet bewijs oplevert* en waardoor de rechter gebonden is. De vrije appreciatie van bewijsmiddelen in artikel 154 Sv. vindt dus een uitzondering in de bewijswaarde die door de

wet (wettelijke bewijswaarde) aan bepaalde (vaststellingen in) processen-verbaal wordt gehecht. Door het verlenen van bijzondere (wettelijke) bewijswaarde aan bepaalde processen-verbaal heeft de wet in werkelijkheid slechts bevoorrechte getuigenissen geschapen, want ten slotte is de geschreven vaststelling van een verbalisant slechts een getuigenis.⁴⁶

10. Ongeacht de bewijswaarde die al dan niet kan toekomen aan de vermeldingen die in een akte of een ander bewijsmiddel voorkomen, dringt het bestaan ervan zich als dusdanig aan eenieder op. **De bewijskracht** van een akte (of enig ander bewijsmiddel) heeft het uitsluitend daarover.⁴⁷ Omdat politieambtenaren bij hun ambtsaanvaarding de eed hebben afgelegd, wordt aan hun vaststellingen een groter geloof gehecht dan aan die van andere burgers.⁴⁸

Het ligt voor de hand dat een geschreven akte geen bewijs zou kunnen opleveren - wat volgens de artikelen 1319 B.W. e.v. het voorwerp is van het geschrift - als wat daarin wordt uitgedrukt straffeloos vervormd, verdraaid, gewijzigd, kortom genegeerd kon worden. De eerbied voor het idee, de bedoelingen, de feiten, de vaststellingen die men heeft willen uitdrukken en meedelen door gebruik te maken van het geschrift zou zo in het gedrang komen.

Wanneer de wet - inzonderheid de artikelen 1319 tot 1322 B.W. - bepaalt dat de geschreven akten bewijs opleveren, dan schrijft zij noodzakelijk de eerbiediging voor van wat door het geschrift is uitgedrukt.

De bewijskracht van een akte wordt dus geschonden wanneer men miskent wat daarin wordt gereveleerd, vastgesteld, wat ze beoogt te reveleren of vast te stellen, wanneer men de akte iets anders doet 'zeggen' dan hetgeen erin is uitgedrukt, kortom wanneer men de akte doet 'liegen'.⁴⁹

11. Een verhoor door de politie heeft voor de rechter slechts de bewijswaarde van inlichtingen, zelfs als dit verhoor werd opgenomen in een proces-verbaal dat geldt tot bewijs van het tegendeel of tot inschrijving wegens valsheid.⁵⁰ In die laatste twee gevallen komt de **materialiteit** (bv. datum plaats en uur) van de afgelegde verhoren vast te staan tot bewijs van het tegendeel of tot inschrijving wegens valsheid. De betrokkene kan niet meer zomaar beweren een en ander niet gezegd te hebben.⁵¹ Dit betekent niet dat de strafrechter daarom verplicht is de waarachtigheid van

⁴⁶ DE MOLÈNES, *De l'humanité dans les lois criminelles et de la jurisprudence*, Parijs, 1830, 61: «Qu'est-ce donc qu'un procès-verbal? C'est une déposition écrite; ce n'est rien de plus; peut-être est-ce même quelque chose de moins, car le fonctionnaire qui l'a dressé n'a pas prêté le serment spécial qui aurait précédé sa déposition faite devant le juge d'instruction. Et le procès-verbal est surtout infiniment moins qu'une déposition orale. D'abord encore le rédacteur ne prête pas le serment du témoin; mais ensuite il n'est pas, comme à l'audience, soumis au regard scrutateur du juge; il n'est pas mis en présence de l'inculpé; s'il a médité un mensonge, il ne craint pas de rougir en l'écrivant, ni de se trahir quand personne ne l'interpelle; s'il commet d'importantes omissions, aucun intérêt n'est là pour le lui faire sentir; s'il amplifie, il ne saura pas lui-même peut-être tout le mal qui peut en résulter; enfin, s'il agit sous l'influence d'un ennemi de l'inculpé, il aura toute facilité pour recevoir une perfide et secrète dictée.»

⁴⁷ F. DUMON, "De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten", *RW* 1978-79, 257-326; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2000, nr. 182.

⁴⁸ Ch. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht*, Antwerpen, Maklu, 2009, 1236.

⁴⁹ Cass. 19 december 2001, *Arr.Cass.* 2001, nr. 711; Cass. 29 januari 2003, *Arr.Cass.* 2003, nr. 64; Cass. 22 juli 2008, *Arr.Cass.* 2008, nr. 425; Cass. 14 januari 2009, *Arr.Cass.* 2009, nr. 31; F. DUMON, "De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten", *RW* 1978-79, 310; P-E. TROUSSE, "Les principes généraux du droit pénal positif Belge", in *les Nouvelles, Droit pénal*, 1-2, Brussel, Larcier, 1962, 3553-3555.

⁵⁰ Cass. 22 januari 1980, *Pas.* 1980, I, 574; P. ARNOU, v° *Bekentenis in strafzaken*, in "x" (eds.), *Comm.Straf.*, 2000, nr. 51.

⁵¹ Cass. 17 december 1956, *Pas.* 1957, I, 407; Cass. 17 oktober 1962, *Pas.* 1963, I, 216; Cass. 5 november 1962, *Rev.dr.pén.* 1962-63, 663; Cass. 6 juni 1966, *Pas.* 1966, I, 1269; Cass. 27 februari 1967, *Arr.Cass.* 1967-67, 819;

³⁸ F. DUMON, "De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten", *RW* 1978-79, 307.

³⁹ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2010, nr. 2014.

⁴⁰ Artikel 152 G.W.; artikel 6.1. EVRM; L. CORNELIS, *Algemene theorie van de verbintenis*, Antwerpen, Intersentia Rechtswetenschappen, 2000, nr. 168.

⁴¹ F. DUMON, "De motivering van de vonnissen en arresten en de bewijskracht van de akten", *RW* 1978-79, 307.

⁴² R. DECLERCQ, *La preuve en matière pénale*, Brussel, Swinnen, 1988, 72-73; F. HELIE, *Traité de l'instruction criminelle*, II, Brussel, Bruylant, 1865, nr. 1821; M. VAN NOOTEN, "Proces-verbaal tot bewijs van het tegendeel", *Jura Falconis*, 2002-2003/3, 339.

⁴³ Cass. 26 april 1926, *Pas.* 1926, I, 350, *Rev.dr.pén.* 1926, 689. Zie ook: Brussel 9 mei 1990, *JLMB* 1991, 226.

⁴⁴ Cass. 3 januari 1922, *Pas.* 1922, I, 118; Cass. 7 oktober 1929, *Pas.* 1929, I, 319; Cass. 21 februari 1955, *Pas.* 1955, I, 679; Cass. 24 oktober 1955, *Pas.* 1956, I, 167; Cass. 5 juni 1961, *Pas.* 1961, I, 1071; Cass. 19 december 1972, *Pas.* 1973, I, 389, *Arr.Cass.* 1973, 405; Cass. 17 december 1980, *Pas.* 1980, I, 442; Cass. 29 mei 1984, *Pas.* 1984, I, 1193, *Arr.Cass.* 1983-84, 1278; Cass. 14 mei 1985, *Pas.* 1985, I, 1145, *Arr.Cass.* 1984-85, 1260; Cass. 31 december 1985, *Arr.Cass.* 1985-86, 624; Cass. 27 mei 1987, *Pas.* 1987, I, 1193, *Arr.Cass.* 1986-87, 1325; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1378 en 1450; P. TRAEEST, *Het bewijs in strafzaken*, Gent, Mys & Breesch, 1992, 437, nr. 863.

⁴⁵ In het burgerlijk recht bestaat ook de gerechtelijke bekentenis en de gedingbeslissende eed. Rb. Gent 15 oktober 2003, *TGR* 2003, 281; T. AFSCHRIFT, *Het bewijs in het Fiscaal Recht*, Brussel-Gent, Larcier, 2002, nrs. 404-407.

deze verhoren aan te nemen⁵², of dat een verdachte zijn bekentenis niet meer zou kunnen herroepen of wijzigen.⁵³

1.3. Processen-verbaal versus akten van rechtspleging

12. Aan *akten van rechtspleging* worden hogere eisen gesteld, o.a. qua vormvereisten, betekening en toepassing van de Taalwet Gerechtszaken 1935. Het is dus van belang te weten of een proces-verbaal een akte van rechtspleging is of niet. Een **akte van rechtspleging** wordt door de wetgever niet gedefinieerd. Het is een generische term waarmee een proceshandeling wordt bedoeld.⁵⁴ Wat juist bedoeld wordt met een proceshandeling is niet eenduidig vast te stellen.⁵⁵ Van belang is een arrest van het Hof van Cassatie⁵⁶ dat een definitie van een akte van rechtspleging bevat: het gaat om 'een akte in het kader van een gerechtelijke procedure of onder controle van het gerecht, uitgaande van de partijen, hun mandatarissen of de medewerkers van de rechter', zoals bv. een dagvaarding.

Zelfs bij een akte van rechtspleging, zoals een dagvaarding, wordt onderscheid gemaakt tussen het proces-verbaal, dat moet betekend worden, en de stukken waarnaar in het proces-verbaal verwezen wordt (dus de bijlagen), die niet moeten betekend worden.⁵⁷

De processen verbaal bedoeld in artikel 11 Taalwet Gerechtszaken 1935 zijn geen akten van rechtspleging in de zin van artikel 38 van diezelfde wet.⁵⁸ Daarom mag een afschrift van een in het Nederlands gesteld proces-verbaal van vaststellingen, met bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel (bv. in verkeerszaken), zonder Franse vertaling toegezonden worden aan een overtreder die in een Waalse gemeente woont.⁵⁹ Wel kan de overtreder op grond van artikel 22 van dezelfde wet, via een verzoekschrift langs de griffie tot de magistratuur van het openbaar ministerie, om een vertaling vragen. De politie moet dus niet rechtstreeks aan de overtreder, of op diens verzoek, een vertaling van het proces-verbaal toezenden.

13. Indien het eerste verhoor van niet gearresteerde verdachten (Salduz categorie 3) op schriftelijke uitnodiging geschiedt⁶⁰, kunnen de in het artikel 47bis § 2, 1^e lid, 1°, 2° en 3° Sv. vermelde rechten,

---

Cass. 8 december 1970, *Arr.Cass.* 1971, 354; Cass. 22 januari 1980, *Pas.* 1980, I, 574; Corr. Dendermonde 26 juni 2002, *RW* 2002-2003, 468; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1381.

⁵² Cass. 1 februari 1921, *Pas.* 1921, I, 233; Cass. 7 juni 1921, *Pas.* 1921, I, 393; Cass. 19 juli 1921, *Pas.* 1921, I, 458; Cass. 17 januari 1927, *Pas.* 1927, I, 125; Cass. 4 september 1956, *Pas.* 1956, I, 1306; Cass. 17 december 1956, *Pas.* 1957, I, 407; Cass. 5 november 1962, *Rev.dr.pén.* 1962-63, 663; Cass. 6 juni 1966, *Pas.* 1966, I, 1269; Cass. 8 december 1970, *RW* 1971-72, 469, met noot H. Persoons; Cass. 24 mei 1989, *Pas.* 1989, I, 1009; Corr. Dendermonde 26 juni 2002, *RW* 2002-2003, 468; F. HELIE, *Traité de l'instruction criminelle*, II, Brussel, Bruylant, 1865, nr.1836; BRAAS, *Précis de procédure pénale*, I, Brussel, Bruylant, 1950, 288, nr. 362; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1381.

⁵³ Corr. Kortrijk 26 oktober 1955, *RW* 1956-57, 201.

⁵⁴ Zie artikel 860 Ger.W.

⁵⁵ Zie o.a.: J. VAN COMPENOLLE, "Le code judiciaire et la théorie des nullités", *RCJB* 1977, 611, nr. 8.

⁵⁶ Cass. 28 april 1988, *Arr.Cass.* 1987-1988, 527.

⁵⁷ Cass. 20 maart 2008, F.2007.0016N.

⁵⁸ Gent 11 oktober 2005, *TGR* 2006, 260.

⁵⁹ Cass. 22 april 1980, *RW* 1980-81, 856; Cass. 26 februari 1986, *Arr.Cass.* 1985-86, 884; Parl.Vraag nr. 140, CLERFAYT, *Parl.Vr. en Antw.*Kamer, 1995-96, nr. 22, p. 2382.

⁶⁰ Artikel 47bis § 2, 4° lid Sv. Het model ervan, gevoegd bij omzendbrief Col. 10 van 19 oktober 2011, houdende modellen van processen-verbaal, kan zowel voor meerderjarige als voor minderjarige gebruikt worden.

evenals de beknopte mededeling van de feiten waarover de te ondervragen persoon zal worden verhoord, reeds vermeld worden in deze uitnodiging, waarvan een kopie gevoegd wordt bij het proces-verbaal met verhoor. Het model voor uitnodiging wordt slechts in de drie landstalen ter beschikking gesteld.⁶¹ Een persoon die geen van deze drie landstalen machtig is dient zelf initiatieven te nemen om kennis te nemen van de inhoud van de uitnodiging. De politie kan niet weten welke van de meer dan 100 in België gebruikte talen, de uitgenodigde kent. Maar de verbalisant moet hierbij soepelheid tonen.⁶² De politie kan bij contact met de te verhoren persoon deze eventueel een nieuwe uitnodiging overhandigen, met kopie ervan aan het proces-verbaal, waarop de handtekening 'ter kennisneming' van de uitgenodigde te verhoren persoon voorkomt.⁶³ Uitnodigingen tot verhoor houden geen enkele verplichting in. Ze zijn slechts bijlagen aan een proces-verbaal en zijn geen akten van rechtspleging.

1.4. Materialiteit van een proces-verbaal

14. Een proces-verbaal bestaat meestal uit een administratief **voorblad** met allerlei vermeldingen, vooral om de vating in databanken bij politie en parket mogelijk te maken. Dit voorblad vormt samen met de volgende genummerde **pagina's** het **eigenlijke proces-verbaal**, beginnend met de datum, het uur, de naam en de functie van de verbalisant, waarna de inhoud volgt. Het is sinds eeuwen gebruikelijk authentieke akten rechts onderaan af te sluiten met de formule 'Waarvan akte', waaronder de handtekening van de verbalisant. Die formule, die al het geacteerde afsluit, is echter geen geldigheidsvereiste van het proces-verbaal.⁶⁴ 'Waarvan akte' heeft te maken met het deelhebben aan het 'imperium' van de staat en wijst op het openbaar karakter van de verrichting. De term heeft geen inhoudelijke betekenis en heeft enkel de functie het einde van **de authentieke akte** aan te geven.

15. Aan een persoon die ondervraagd wordt⁶⁵ moet krachtens artikel 28quinquies § 2 Sv. medegedeeld worden dat hij kosteloos een kopie van de **tekst** van zijn verhoor kan verkrijgen als hij het vraagt.⁶⁶ In het oorspronkelijk artikel 28quinquies § 2 Sv. was sprake dat hij kosteloos een kopie van het **proces-verbaal** van verhoor kon verkrijgen. Nochtans was in de commissie Franchimont en de parlementaire werken aanvankelijk sprake van '**een kopie van de verklaring (verhoor)**'.⁶⁷ Maar omdat deze vermelding niet wees op een materieel stuk werd er ongelukkig⁶⁸ de term "...proces-verbaal van..." aan toegevoegd.

---

⁶¹ Vraag & antwoord nr. 13, 'Salduzwerkgroep' olv. Procureur-generaal Y. Liégeois.

⁶² Vraag & antwoord nr. 60, 'Salduzwerkgroep' olv. Procureur-generaal Y. Liégeois.

⁶³ Vraag & antwoord nr. 93, 'Salduzwerkgroep' olv. Procureur-generaal Y. Liégeois.

⁶⁴ D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1366; C. DE WULF, *Het opstellen van notariële akten*, dl. I, Mechelen, Kluwer, 2003, 65.

⁶⁵ Ongeacht of het als verdachte, benadeelde, getuige of burgerlijk aansprakelijke is.

⁶⁶ **Artikel 57** is het equivalent van **artikel 28quinquies §2 Sv.**, maar dan voor het **gerechtelijk onderzoek**. Een verschilpunt betreft het tijdstip waarop de kopie met de tekst van het verhoor dient te worden meegedeeld. Voor de procureur des Konings en de politiediensten is dit onmiddellijk of binnen een maand, tenzij ernstige en uitzonderlijke omstandigheden. Voor de onderzoeksrechter is dit onmiddellijk of binnen 48 uur, tenzij ernstige en dringende omstandigheden.

⁶⁷ *Parl.St.*, Kamer, 1996-1997, nr. 857/1, 26 (Memorie van toelichting); *Parl.St.*, Senaat, 1997-1998, nr. 1-704/4, 22 (Verslag namens de commissie voor de justitie uitgebracht door de heren Erdman en Desmedt).

⁶⁸ P. TRAEST, lid van de commissie-Franchimont, op uiteenzetting over de wet Franchimont aan officieren van de GPP, te Brussel op 15 en 19 oktober 98.

De ontwerpers van het artikel 28quinquies § 2 Sv. hadden dus niet een kopie van het proces-verbaal als authentieke akte (materieel stuk) voor ogen. Men bedoelde dat de verhoorde enkel de tekst van zijn eigen verhoor kon krijgen, m.a.w. de transcriptie van zijn verhoor, wat slechts een onderdeel is van een proces-verbaal.⁶⁹

De bedoeling van de wetgever was, dat de verhoorde moet kunnen controleren dat zijn verhoor genoteerd is zoals hij of zij het heeft afgelegd⁷⁰ en om altijd aanvullingen of verbeteringen mogelijk te maken.⁷¹ Vandaar dat de wetgever op advies van het college van procureurs-generaal⁷² artikel 28quinquies § 2 wijzigde.⁷³

16. De omzendbrief Col. 9/2000⁷⁴ bevestigt het verschil tussen een proces-verbaal en de tekst van een verhoor en bepaalt dat alleen een kopie van de tekst van het verhoor⁷⁵ aan de verhoorde moet overhandigd worden. Alle vermeldingen die vreemd zijn aan de verklaring van de ondervraagde persoon, bv. vaststellingen, verklaringen van derden, indrukken en beschouwingen van de verbalisant, mogen niet op de kopie voorkomen omdat ze niet tot de verklaring behoren.⁷⁶

⁶⁹ P. TRAEST, lid van de commissie-Franchimont, op uiteenzetting over de wet Franchimont aan officieren van de GPP, te Brussel op 15 en 19 oktober 98.

⁷⁰ *Parl.St.*, Kamer, 1996-1997, nr. 857/1, 27 (Memorie van toelichting); T. DESCHEPPER, *De nieuwe wet Franchimont*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1998, 28; P. TRAEST, lid van de commissie-Franchimont, op uiteenzetting over de wet Franchimont aan officieren van de GPP, te Brussel op 15 en 19 oktober 98.

⁷¹ *Parl.St.*, Kamer, 1996-1997, nr. 857/1, 27 (Memorie van toelichting); *Parl.St.*, Senaat, 1997-1998, nr. 1-704/4, 22 (Verslag namens de commissie voor de justitie uitgebracht door de heren Erdman en Desmedt); T. DESCHEPPER, *De nieuwe wet Franchimont*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1998, 28; B. DEJEMEPPE, "De wijzigingen t.a.v. het geheim van het onderzoek", in "x" (eds.), *Het vernieuwde strafprocesrecht*, Antwerpen, Maklu (CBR), 1998, 97; omzendbrief Col. 9/2000 van 10 juli 2000, betreffende de wet Franchimont, addendum 1 - punt 1, 2.

⁷² In omzendbrief Col. 9/2000 van 10 juli 2000, betreffende de wet Franchimont, addendum 1 - punt 1, 9, wordt de wetgever gesuggereerd de tekst van artikel 28quinquies §2 en 57 §2 Sv. dringend te wijzigen als volgt: -"In de artikelen 28quinquies §2 en 57 §2 Sv. worden de woorden "van het proces-verbaal van zijn verhoor", vervangen door de woorden "van de tekst van zijn verhoor". Ook wordt gesuggereerd artikel 47bis 4°, eerste zin te wijzigen als volgt: -"Aan het einde van het verhoor geeft men de ondervraagde persoon de tekst van zijn verhoor te lezen, tenzij hij vraagt dat het hem wordt voorgelezen." Zie ook: *Parl.St.*, Kamer 1998-99, nr. 1944/1, Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 28quinquies en 57 Sv., ingediend door de heer Patrick Dewael, en *Parl.St.*, Senaat, 1999-2000, nr. 2-109/1, ingediend door mevrouw Taelman.

⁷³ Het oorspronkelijk artikel 28quinquies § 2 Sv., ingevoegd met de wet van 12 maart 1998 (BS 2 april 1998) luidde: "Onverminderd de bepalingen in de bijzondere wetten delen de procureur des Konings en elke politiedienst die een persoon ondervragen, deze persoon mee dat hij kosteloos een kopie van het proces-verbaal van zijn verhoor kan verkrijgen." Met de wet van 28 november 2000 (BS 17 maart 2001) werden de woorden 'het proces-verbaal van' vervangen door de woorden 'de tekst van'.

⁷⁴ Omzendbrief Col. 9/2000 van 10 juli 2000, betreffende de wet Franchimont.

⁷⁵ Op het voorblad komen immers ook vermeldingen voor waarmee verhoorde getuigen geen uitstaans hebben, b.v. de identiteit van de verdachte en het misdrijf waarvan hij verdacht wordt.

⁷⁶ *Parl.St.*, Kamer, 1996-1997, nr. 857/1, 26 (Memorie van toelichting); D. VANDERMEERSCH en O. KLEES, "La reforme Franchimont", *JT* 1998, 429; T. DESCHEPPER, *De nieuwe wet Franchimont*, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1998, 28; B. DEJEMEPPE, "De wijzigingen t.a.v. het geheim van het onderzoek", in "x" (eds.), *Het vernieuwde strafprocesrecht*, Antwerpen, Maklu (CBR), 1998, 98; F. HUTSEBAUT, "Het wettelijk en jurisprudentieel kader inzake het politieverhoor", in "x" (eds.), *Het politieverhoor*, Kessel-Lo, Politieia-C.P.S., 1999, 174.

De kopie die aan de verhoorde wordt overhandigd moet, naast het verhoor, in ieder geval de verrichtingen en mededelingen met de antwoorden daarop bevatten, voorzien in artikel 28quinquies § 2 en 47bis Sv., en in voorkomend geval van artikel 16 §7 Voorlopige Hechteniswet 1990.⁷⁷

1.5. Proces-verbaal versus verhoorblad

17. Een verhoor, geschreven op een verhoorblad als bijlage aan een proces-verbaal, is geen proces-verbaal op zich.⁷⁸ Als een verhoorblad geen proces-verbaal op zich is, m.a.w. als 'bijlage' beschouwd wordt wat er ook op vermeld staat, horen er geen vermeldingen op voor te komen die specifiek zijn voor processen-verbaal, zoals de termen 'Pro Justitia' of 'Waarvan akte'. Die termen horen daarom evenmin thuis op bijvoorbeeld schetsen, foto's of andere bijlagen zoals een 'afstandverklaring'. Ook de vermelding 'Proces-verbaal van verhoor' op verhoorbladen, als bijlage aan het proces-verbaal, is niet correct. Conform artikel 28quinquies § 2 Sv. is de juiste term op die afzonderlijke bladen 'verhoorblad', 'verhoor' of 'tekst van het verhoor', en niet 'proces-verbaal van verhoor'.

Vooraf bij de ex-rijkswacht, maar ook bij sommige korpsen van de ex-gemeentepolitie, gebruikte men voor de 'Salduzwet' al jaren een verhoorblad als bijlage gevoegd bij het proces-verbaal waarin naar dat verhoorblad verwezen werd. Op deze verhoorbladen stond bovenaan duidelijk vermeld dat het om een 'bijlage aan een proces-verbaal' gaat en niet om een vervolgblad of tussenblad van een proces-verbaal. Voor zover ons bekend heeft noch de rechtspraak noch de rechtsleer op deze werkwijze kritiek geuit. Het Hof van Cassatie aanvaardt zelfs een voorgedrukte verklaring aan een proces-verbaal als bewijs.⁷⁹

18. Alle bijlagen⁸⁰ worden genummerd bij het proces-verbaal gevoegd en in het proces-verbaal omschreven.⁸¹ Zo gevoegde bijlagen, toegelicht in de tekst van het proces-verbaal waarmee zij één geheel vormen, worden door hun aanhechting of bijvoeging, onderdeel van de akte waarbij ze gevoegd zijn in de zin van de artikelen 1317, 1319, 1320 en 1322 B.W., zodat hun bewijskracht kan worden geschonden, wanneer de rechter aan die stukken een interpretatie geeft die onverenigbaar is met hun inhoud, hun zin en hun draagwijdte.⁸² Dit is bv. ook het geval met inventarissen van overtuigingsstukken, uitprints van telefoniegegevens, de DVD met een audiovisueel verhoor afgenomen volgens artikel 112ter Sv., enz.: op zich zijn het geen authentieke akten, maar door hun voeging hebben ze bewijskracht. In het burgerlijk recht valt te denken aan de bijvoegsels aan afgesloten levensverzekeringspolissen: de bijvoegsels zijn niet de polis, maar ze maken er wel een integrerend deel van uit.

De Taalwet Gerechtssaken 1935 is op bijlagen aan processen-verbaal niet van toepassing.⁸³ Als bijlagen niet toegelicht worden in het proces-verbaal, bv. wat betreft hun herkomst, is voor de rechter de bewijskracht van het stuk niet duidelijk met alle gevolgen van dien. Een materieel stuk

⁷⁷ Omzendbrief Col. 9/2000 van 10 juli 2000, betreffende de wet Franchimont, addendum 1 - punt 1, p. 3, 5 en 6.

⁷⁸ Luik, 22 november 1982, *FJF* 1983, 65.

⁷⁹ Cass. 22 september 2010, P.2010.0226.

⁸⁰ Brieven, attesten, ontvangstbewijzen, bewijzen van betaling, foto's, schetsen, inlichtingenbulletins, geboorte-uitreksels, verhoorbladen enzovoort.

⁸¹ Cass. 29 januari 1985, *Arr.Cass.* 1984-85, 706. Elk fysisch stuk is een afzonderlijke bijlage. Een brief bestaande uit 4 pagina's, aan beide zijden beschreven, vormt 4 bijlagen. Een brief en een briefomslag zijn 2 bijlagen.

⁸² Cass. 31 oktober 1978, *Arr.Cass.* 1978-79, 250; Cass. 29 januari 1985, *Arr.Cass.* 1984-85, 706; *Pand.B.* v° *Descente sur les lieux*, nr. 157.

⁸³ Zie verder in randnummer 28.

is dus ofwel de *authentieke akte zelf* met een of meer genummerde pagina's ofwel *een bijlage* aan een authentieke akte: het is het een of het ander. Artikel 28*quinquies* § 2 Sv. maakt een duidelijk onderscheid tussen een proces-verbaal en de tekst van een verhoor. Op bijlagen vermeldingen aanbrengen die specifiek zijn voor een proces-verbaal, kan twijfel doen ontstaan over het juridisch statuut van het stuk, wat van belang is voor de toepassing van de Taalwet Gerechtszaken 1935.

19. De handtekening is in de eerste plaats een valideringsteken⁸⁴, d.w.z. de neerslag van een informatieve taalkaard die ervoor zorgt dat het document een hoger gezag verwerft.⁸⁵ Valideringstekens werden al sinds het prille begin van het papieren tijdperk gehanteerd om de authenticiteit van juridische geschriften te bevestigen (zie bv. het zegel). Maar tot de opkomst van het valideringsproces dat werd ingevoerd door de Code Napoléon, was het gebruik ervan in hoofdzaak beperkt tot plechtige documenten (cf. de authentieke akten).⁸⁶ Als een proces-verbaal bestaat uit meerdere bladzijden volstaat de handtekening van de verbalisant op het einde van de akte. Op de tussenbladen kan hij onderaan zijn paraaf zetten⁸⁷, maar dat is niet wettelijk verplicht.⁸⁸ Er is nergens voorgeschreven dat een verbalisant zijn handtekening moet zetten op een bijlage, bv. een verhoorblad.

20. Het proces-verbaal of onderdelen ervan, bv. het verhoorblad, moet vermelden dat het ondertekend werd door hem van wie de handtekening vereist wordt. Anders staat het niet authentiek vast dat de handtekening, die men ziet, wel degelijk door de betrokken persoon werd geplaatst, want deze persoon zou zijn handtekening steeds kunnen ontkennen zonder een beroep te moeten doen op de procedure van valsheid.⁸⁹ De ondertekening van de verklaring door de verhoorde is geen wettelijke vereiste voor de geldigheid ervan⁹⁰, maar het maakt de verklaring meer bindend tegenover degene die ze aflegt. Een getekende of ongetekende verklaring heeft voor de rechter slechts de bewijswaarde van inlichtingen, zelfs als dit verhoor werd opgenomen in een proces-verbaal dat geldt tot bewijs van het tegendeel of tot inschrijving wegens valsheid.⁹¹ De modellen van verhoorbladen, opgelegd en besproken in omzendbrief Col. 10/2011⁹², bevatten geen vermeldingen die eigen zijn aan authentieke akten en kunnen daarom beschouwd worden als bijlagen aan een proces-verbaal. Sedert de 'Salduzwet' van kracht is gebeurt het in politiekorpsen steeds meer dat de opsteller van het proces-verbaal, om capaciteitsredenen, niet zelf het verhoor afneemt vervat in het verhoorblad waarnaar hij in zijn proces-verbaal verwijst. In deze gevallen,

⁸⁴ B. FRAENKEL, *La signature. Genèse d'un signe*, Gallimard, 1992, 18.

⁸⁵ W. WILMS, "Van handtekening naar elektronische notaris. De validering van elektronische communicatie", *RW* 1995-96, 839. Over elektronische handtekening - gebruik van fax en e-mail, zie wet van 20 oktober 2000, *BS* 22 december 2000. De wet wijzigt artikel 1322 B.W. en 32 Ger.W.

⁸⁶ W. WILMS, "Van handtekening naar elektronische notaris. De validering van elektronische communicatie", *RW* 1995-96, 839.

⁸⁷ DALLOZ, *Encyclopédie juridique*, v° *Procès-verbal*, 1998, nr. 106.

⁸⁸ Cass. 2 september 1954, *Arr.Cass.* 1954, 775, *Pas.* 1954, I, 2023.

⁸⁹ C. DE WULF, *Het opstellen van notariële akten*, dl. I, Mechelen, Kluwer, 2003, 63.

⁹⁰ Cass. 24 februari 1981, *Arr.Cass.* 1980-81, nr. 376; Cass. 21 februari 1955, *Pas.* 1955, I, 679; J. ROMMEL, *Administratief Lexicon*, v° *Proces-verbaal*, Brugge, Die Keure, nr. 24; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1366; LE POITTEVIN, *Dictionnaire-formulaire des parquets et de la police judiciaire*, 1928, v° *Procès-verbal*, nr. 25.

⁹¹ Cass. 22 januari 1980, *Pas.* 1980, I, 574; ARNOU, P., v° *Bekentenis in strafzaken*, in "x" (eds.), *Comm.Straf.*, 2000, nr. 51.

⁹² Omzendbrief Col. 10 van 19 oktober 2011, houdende modellen van processen-verbaal.

dus als de opsteller van het proces-verbaal en de verhoorder verschillend zijn, is het aangewezen dat de verhoorder op het verhoorblad zijn handtekening zet naast deze van de verhoorde, maar zonder de vermelding 'Waarvan akte'.

2. Kenmerken van de Taalwet Gerechtszaken 1935

21. De taal waarin de processen-verbaal moeten worden opgesteld, wordt geregeld door artikel 11 van de Wet van 15 juni 1935⁹³ op het gebruik der talen in gerechtszaken⁹⁴, dat luidt: -"De processen-verbaal betreffende de opsporing en de vaststelling van misdaden, wanbedrijven en overtredingen, alsook de processen-verbaal van fiscale aangelegenheden worden in het Franse taalgebied in het Frans, in het Nederlands taalgebied in het Nederlands en in het Duitse taalgebied in het Duits gesteld. In de gemeenten der Brusselsche agglomeratie, worden die processen-verbaal gesteld in het Fransch of in het Nederlandsch, naar gelang dat degene die er het voorwerp van is, de eene of de andere dezer talen voor zijn verklaringen gebruikt, en bij gemis van verklaring, volgens de noodwendigheden der zaak."

Deze regels zijn voorgeschreven op straf van nietigheid.⁹⁵ De nietigheid strekt zich niet uit tot de andere bestanddelen van dat proces-verbaal, noch tot andere processen-verbaal.⁹⁶

Deze nietige processen-verbaal of gedeelten ervan hebben geen enkele bewijswaarde, ook niet als eenvoudige inlichting.⁹⁷ De nietigheid is absoluut en moet door de rechter ambtshalve uitgesproken worden.⁹⁸ Ook volgens de 'Antigoonrechtspraak' worden bewijselementen uitgesloten die op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven.⁹⁹ Indien onrechtmatig bewijs is uit te sluiten, zijn ook de gevolgen - de vruchten - van het onrechtmatig verkregen element besmet, en mogen deze niet gebruikt worden voor het bewijs van het misdrijf.¹⁰⁰

⁹³ Voor wat betreft het tot stand komen van die wet zie: B. DEJEMEPPE, "Taal, gebied en gerecht: a never ending story. Is het taalgebruik in gerechtszaken aan herziening toe?", *Nullum Crimen*, 2009, 249-257.

⁹⁴ *BS* 22 juni 1935, aangevuld door de wetten van 20 juli 1939 betreffende de taalregeling in de taalgrensstreek; de wetten van 14 augustus 1947, 8 maart 1948 en 20 juni 1953 betreffende de rechtspleging voor het Hof van Cassatie; door R.B. van 31 december 1949 en de wetten van 15 februari 1952, 20 december 1957 en 15 februari 1961 betreffende de taalkennis van de magistraten; door de Wet van 9 augustus 1963; de Wet van 2 juli 1969; de Wet 23 september 1985 en ten slotte de Wet van 3 mei 2003 tot wijziging van het wetboek van strafvordering en de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken wat betreft de vertalingen van de mondelinge verklaringen (*BS* 17 juni 2003), die wijzigingen aanbracht aan de artikelen 30, 3^e lid, 30bis, 31 en 32, 2^e lid van de Taalwet alsmede aan het wetboek van strafvordering.

⁹⁵ Artikel 40 Taalwet Gerechtszaken 1935; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1367.

⁹⁶ Cass. 3 oktober 1972, *RW* 1972-73, 611; Cass. 23 april 1991, *Arr.Cass.* 1990-1991, 867; Pol. St.-Niklaas 30 maart 1976, *T.Vred.* 1978, 82; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1367.

⁹⁷ D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1367; anders: VAN DURME, "Langues en matière criminelle", in *Les Nouvelles, Procédure pénale*, II-2, Brussel, Larcier, 1949, nr. 76 en R. HAYOIT DE TERMICOURT, "Het gebruik der talen in gerechtszaken", *RW* 1935-36, 418, volgens wie een dergelijk proces-verbaal wel nog waarde zal hebben als verslag of als inlichting.

⁹⁸ Gent 29 juni 1970, *RW* 1970-71, 181; Corr. Tongeren 13 februari 1956, *J.Luik* 1957-58, 50; D. HOLSTERS, "De bewijswaarde van het proces-verbaal betreffende de vaststelling van misdrijven", *RW* 1980-81, 1367.

⁹⁹ Cass. 14 oktober 2003, *RW* 2003-04, 814, concl. Adv. Gen. M. DE SWAEF; S. BERNEMAN, "Sanctionering van onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal: een inleiding tot het Antigoonarrest van 14 oktober 2003", *T.Strafr.* 2004, 2-39; D. DE WOLF, "Nieuwe wending in de rechtspraak betreffende de sanctie bij onrechtmatig verkregen bewijs: het cassatiearrest van 14 oktober 2003", *RW* 2003-04, 1235-1239.

¹⁰⁰ Voor wat betref het lot van de 'fruits of the poisonous tree' in de 'Antigoonrechtspraak', zie R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen, Maklu, 2012, 1001, e.v.

2.1. Eentaligheid van de akten

22. De **eentaligheid** van de gerechtelijke akten en van de rechtspleging wordt doorgaans als het voornaamste kenmerk van de Wet van 15 juni 1935 beschouwd.¹⁰¹ Of de taal van de rechtspleging ongewijzigd blijft of niet, alleszins mag elke akte afzonderlijk slechts in één taal gesteld worden.¹⁰² Twee- of meertalige akten zijn nietig.¹⁰³ Elk proces-verbaal moet voltooid worden in de taal waarin het begonnen is. In de praktijk stelt die regel weinig problemen. De verbalisant moet alleen opletten dat hij het juiste sjabloon, met geprogrammeerde teksten, uit het PV-verwerkingsstelsel haalt.¹⁰⁴ De taal van het proces-verbaal, het relaas van de verbalisant, mag niet verward worden met de taal van de erin opgenomen verklaringen, maw. de tekst van het verhoor.

Een verhoorblad als bijlage aan een proces-verbaal kan volledig in een andere taal zijn dan de taal van het proces-verbaal, bv. een volledig Franstalig verhoorblad aan een Nederlandstalig proces-verbaal. Dit heeft als voordeel dat de ‘Salduzrechten’ in het Frans, die op het verhoorblad voor de tekst van het verhoor staan, onmiddellijk leesbaar zijn voor de Franstalige. Deze werkwijze vermindert de kans op fouten en misverstanden, bv. bij de vertaling van rechten. Maar vooral betekent deze aanpak minder capaciteitsverlies voor de politie. Het is vooral de politie die de toepassing van de ‘Salduzwet’ voor de advocatuur moet faciliteren, ten koste van het dagelijks politiewerk.¹⁰⁵ Elk onnodig formalisme moet dus vermeden worden.

2.2. Territorialiteitsbeginsel

23. Het tweede kenmerk van de Wet op het gebruik der talen in gerechtszaken is het **territorialiteitsbeginsel**, volgens welk de streektaal ook de gerechtstaal is. Volgens artikel 3bis G.W. en artikel 2 Wet taalgebruik in bestuurszaken¹⁰⁶ wordt België wettelijk in 4 taalgebieden ingedeeld en maakt elke gemeente deel uit van één van deze taalgebieden:

- *Nederlands taalgebied*¹⁰⁷: de provincies Oost-, en West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg; de arrondissementen Halle-Vilvoorde (met de 6 randgemeenten van de Brusselse agglomeratie: Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, St.-Genesius-Rode, Wemmel, Wezenbeek-Oppem)¹⁰⁸ en Leuven, en de Vlaamse taalgrensgemeenten (Mesen, Spiere-Helkijn, Ronse, Bever, Herstappe, Voeren).¹⁰⁹
- *Frans taalgebied*¹¹⁰: de provincies Henegouwen, Luxemburg, Namen, Luik (behalve de gemeenten van het Duitse taalgebied), het arrondissement Nijvel, de Waalse taalgrensgemeenten

¹⁰¹ R. HAYOIT DE TERMICOURT, "Beschouwingen over de wet van 15 juni 1935", *RW* 1935-36, 39 e.v.; VAN DURME, "Langues en matière criminelle", in *les Nouvelles, Procédure pénale*, II-2, Brussel, Larcier, 1949, nr. 7.

¹⁰² Cass. 19 juni 2009, C.2008.0475.N.

¹⁰³ Brussel 23 april 1937, *PP*. 1937, 356; Wrr. Brugge 25 november 1935, *RW* 1935-36; Kh. Antwerpen 18 oktober 1935, *RW* 1935-36, 210; 476; Kh. Aalst 12 oktober 1937, *RW* 1937-38, 507; Kh. Brussel 6 februari 2009, *RW* 2009-2010, 424; Pol. Schaarbeek 16 april 1940, *T.Vred.* 1940-41, 346.

¹⁰⁴ L. LINDEMANS, *Taalgebruik in gerechtszaken*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1973, nr. 173 en 176 in fine.

¹⁰⁵ Voor een overzicht welk extra werk de ‘Salduzwet’ meebracht zie: M. BOCKSTAELE, "De ‘Salduzwet’: praktische ervaringen na 5 maand toepassing", *Panopticon*, 2012/4.

¹⁰⁶ Wet van 2 augustus 1963 op het gebruik der talen in bestuurszaken, *BS* 22 augustus 1963 en K.B. van 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, *BS* 2 augustus 1966.

¹⁰⁷ Artikel 3 §1 Wet taalgebruik in bestuurszaken.

¹⁰⁸ Artikel 7 Wet taalgebruik in bestuurszaken.

¹⁰⁹ Artikel 8 Wet taalgebruik in bestuurszaken.

¹¹⁰ Artikel 4 Wet taalgebruik in bestuurszaken.

(Comines-Warnton/Komen-Waasten; Mouscron/Moeskroen; Enghien/Edingen; Flobecq/Vloesberg)¹¹¹, Malmedy en Waimes (Weimes).¹¹²

- *Duits taalgebied*¹¹³: de gemeenten Eupen, Raeren, Kelmis (La Calamine), Lontzen, Büllingen, Bütgenbach, Sankt-Vith, Burg-Reuland, Amel (Amblève).
- *Brussel-hoofdstad*¹¹⁴: de 19 gemeenten nl.: Anderlecht, Brussel, Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Jette, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, St.-Agatha-Berchem, St.-Gillis, St.-Jans-Molenbeek, St.-Joost-ten-Node, St.-Lambrechts-Woluwe, St.-Pieters-Woluwe, Ukkel, Vorst, Watermaal-Bosvoorde.

24. Krachtens artikel 11 van de Wet van 15 juni 1935 moeten de verbaliserende agenten hun processen-verbaal stellen in het Nederlands in de gemeenten van het Nederlands taalgebied, in het Frans in de gemeenten van het Frans taalgebied en in het Duits in de gemeenten van het Duits taalgebied.¹¹⁵

In de 19 gemeenten van de Brusselse agglomeratie geldt het personaliteitsbeginsel, wat betekent dat de processen-verbaal in het Nederlands of in het Frans opgesteld worden naargelang de persoon die er het voorwerp van uitmaakt¹¹⁶ het Nederlands of het Frans gebruikt voor zijn verklaringen. De taal van het proces-verbaal wordt in dit geval bepaald door de taal van de bekeurde wanneer die ter plaatse kan geïdentificeerd worden.¹¹⁷

De zes randgemeenten van de Brusselse agglomeratie en de Vlaamse taalgrensgemeenten behoren integraal tot het Nederlandse taalgebied, zoals de Waalse taalgrensgemeenten bij het Franse taalgebied behoren. Voor alle handelingen van de overheid moet principieel de taal van het gebied worden gebruikt. Iedere belanghebbende uit een taalgrensgemeente of een randgemeente (faciliteitengemeenten) kan zonder bijkomende kosten, op zijn of haar vraag, bij de dienst die de akte heeft opgemaakt, een gewaarmerkte vertaling in het Frans of het Nederlands verkrijgen.¹¹⁸

De ‘Salduzwet’ veranderde niets aan de Taalwet Gerechtszaken 1935.¹¹⁹ De taal van de processen-verbaal en de uitnodigingen in de faciliteitengemeenten blijft onveranderd, dus het Nederlands voor de zes randgemeenten van de Brusselse agglomeratie en de Vlaamse taalgrensgemeenten.

25. De taal van het proces-verbaal wordt bepaald door het taalgebied waar het wordt opgesteld (getypt)¹²⁰ en niet door het taalgebied waar de vaststellingen of onderzoeksverrichtingen worden uitgevoerd, noch door de plaats van het plegen van het misdrijf. Dit blijkt niet alleen uit rechtsleer

¹¹¹ Artikel 8, 1° Wet taalgebruik in bestuurszaken.

¹¹² Franstalige gemeenten met faciliteiten voor Duitstaligen, artikel 8, 2° Wet taalgebruik in bestuurszaken.

¹¹³ Artikel 5 Wet taalgebruik in bestuurszaken.

¹¹⁴ Artikel 6 Wet taalgebruik in bestuurszaken.

¹¹⁵ Cass. 9 november 2005, *Arr.Cass* 2005, nr. 580; Luik 15 oktober 1987, *Rev.dr.pén.* 1988, 596; L. LINDEMANS, *Taalgebruik in gerechtszaken*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1973, nr. 174 en 175.

¹¹⁶ D.w.z. diegene die wordt bekeurd, tegen wie het proces-verbaal wordt opgemaakt, de betichte of beschuldigde en niet de getuige, zelfs wanneer het proces-verbaal tot voorwerp heeft zijn verklaring op te nemen, *Parl.St.*, Senaat, 1934-1935/86, 20, *Hand.*, Kamer, 1933-1934, 9 mei 1934, 1444 en 1446; Corr. Tongeren 1 april 1957, *RW* 1957-58, 672.

¹¹⁷ J. ROMMEL, *Administratief Lexicon*, v° *Proces-verbaal*, Brugge, Die Keure, s.d., nr. 15; Parl.Vraag nr. 505, VAN BIESEN, *Parl. Vr. en Antw.*Kamer, 2005-2006, p. 20917.

¹¹⁸ Omzendbrief Leo Peeters, BA 97/22 van 16 december 1997 betreffende het taalgebruik in gemeentebesturen van het Nederlandse taalgebied.

¹¹⁹ Vraag & antwoord nr. 76 en 127, ‘Salduzwerkgroep’ olv. Procureur-generaal Y. Liégeois.

¹²⁰ R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtspleging*, Mechelen, Kluwer, 2010, nr. 451; H-D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH en M-A. BEERNAERT, *Droit de la procédure pénale*, Brugge, La Chartre, 2008, 116.

en rechtspraak maar komt ook logisch voor. Immers de tekst van de wet zelf (artikel 11 Taalwet Gerechtszaken 1935) vermeldt “*de processen-verbaal ... worden ... gesteld*” (in het Frans: “*sont rédigés*”) wat verwijst naar het daadwerkelijk opmaken (typen) van het proces-verbaal. Er is in de wet geen enkele verwijzing voorhanden naar de plaats van de onderzoekshandeling of misdrijf.¹²¹

26. Het laten primeren van de taal van de plaats waar de onderzoekshandeling gesteld wordt, zou ook indruisen tegen de nationale bevoegdheid die aan de federale en lokale politie is toegekend (cf. artikel 45, 1° lid Wet Politieambt), zij het dat de lokale politie bij voorkeur in de zone opereert (artikel 45, 2° lid Wet Politieambt). Deze houdt vooral in dat zij overal in het Rijk onderzoeksverrichtingen kunnen stellen waarvan zij dan naderhand in hun eigen taal proces-verbaal kunnen opmaken. Er anders over oordelen zou betekenen dat men steeds de hulp moet inroepen van de plaatselijke anderstalige politiedienst, wat de nationale bevoegdheid en werking van de geïntegreerde politie onmogelijk zou maken of sterk bemoeilijken.¹²²

27. Als een verbalisant van een Nederlands taalgebied in een ééntalig Frans of Duits taalgebied vaststellingen doet of onderzoeksverrichtingen uitvoert en **ter plaatse** daarvan proces-verbaal maakt, moet hij dit op straffe van nietigheid in het Frans of het Duits maken.¹²³

Er is geen enkel bezwaar dat de verbalisant na uitvoering van zijn opdracht, teruggekeerd in zijn eigen taalgebied, in de verleden tijd in de eigen taal, proces-verbaal opstelt en erin relateert wat hij in het ander taalgebied uitvoerde. Geen enkele wetsbepaling verplicht de verbalisant ter plaatse proces-verbaal op te stellen.¹²⁴ Bovendien bestaat er voor navolgende processen-verbaal geen wettelijke tijdslimiet waarbinnen ze moeten worden opgemaakt nadat de onderzoekshandeling is gesteld.¹²⁵ Wel zijn er plaatselijke parketrichtlijnen die voorschrijven binnen welke periode de processen-verbaal moeten toegestuurd worden. Aanvankelijke processen-verbaal met bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel, bv. in verkeerszaken en in talrijke bijzondere wetten, moeten wel binnen een bepaalde termijn worden opgemaakt, anders verliezen ze hun bijzondere wettelijke bewijswaarde. Er moet duidelijk uit het proces-verbaal blijken waar het effectief - dus in het eigen taalgebied - werd opgemaakt.¹²⁶

¹²¹ Omzendbrief nr. 7/2011 van de procureur-generaal te Gent van 4 juli 2011, houdende taalgebruik in gerechtszaken (strafzaken) door justitiële en politionele diensten, nr. 4; H-D. BOSLY, D. VANDERMEERSCH en M-A. BEERNAERT, *Droit de la procédure pénale*, Brugge, La Chartre, 2008, 117; F. GOOSSENS en H. BERKMOES, “Voor wie haar soms geweld aandoen: over de taal van het proces-verbaal”, *Vigiles*, 2009/1, 19.

¹²² Omzendbrief nr. 7/2011 van de procureur-generaal te Gent van 4 juli 2011, houdende taalgebruik in gerechtszaken (strafzaken) door justitiële en politionele diensten, nr. 4.

¹²³ Corr. Tongeren 13 februari 1956, *J.Luik* 1957-58, 50; Luik 15 oktober 1987, *Rev.dr.pén.* 1988, 596.

¹²⁴ Cass. 28 oktober 1987, *RW* 1988-89, 331; Gent 2 maart 1961, *RW* 1962-63, 1257, waarin gesteld werd: - “Overwegende dat waar de vaststellingen te *Fleurus* geschieden door de opsporingsdiensten der douanen, Italiëlei, Antwerpen, in verband met een botersmokkel in de streek van St-Niklaas-Waas, het normaal voorkomt dat het PV betrekking hebbende op een onderzoek dat in verschillende taalstreken geschiedde, te Brussel zou opgesteld worden terwijl andersdeels de redactie en het opstellen van het PV aangaande de vaststellingen te *Fleurus* niet onmiddellijk dienden te geschieden”; Corr. Turnhout 24 oktober 1988, *Turnh.Rechtsl.* 1989, 38; *Pand.B.* v^o *Procès-verbal (disp. fisc.)*, nr. 94.

¹²⁵ Cass. 22 april 1980, *Arr.Cass.* 1979-1980, 1045: “... dat processen-verbaal, waarvan de redactie en het opstellen wegens de belangrijkheid van de zaak niet onmiddellijk dienden noch konden geschieden, regelmatig werden gesteld ... Overwegende dat het middel, ... het Hof verzoekt de processen-verbaal na te gaan om daaruit af te leiden waar die processen-verbaal werden opgesteld; dat het Hof niet bevoegd is om die akten uit te leggen.”

¹²⁶ Omzendbrief nr. 7/2011 van de procureur-generaal te Gent van 4 juli 2011, houdende taalgebruik in gerechtszaken (strafzaken) door justitiële en politionele diensten, nr. 5.

28. Artikel 11 van de Taalwet Gerechtszaken 1935 heeft het over *de taal van processen-verbaal*, als authentieke akten, en niet over *de bijlagen* aan processen-verbaal (bv. verhoorbladen). Bijlagen aan processen-verbaal zijn geen akten van rechtspleging in de zin van artikel 38 Taalwet Gerechtszaken 1935¹²⁷ en zijn geen processen-verbaal in de zin van artikel 11 Taalwet Gerechtszaken 1935 zodat ze aan geen enkele vormvereiste moeten voldoen, noch in de taal van de rechtspleging moeten gesteld zijn.¹²⁸ Een bij een proces-verbaal gevoegd document in een andere taal gesteld dan die van het proces-verbaal, brengt geen nietigheid teweeg van het proces-verbaal.¹²⁹ Zo hoeft de papieren uitprint van een ademanalysetoestel, een bewijs van alcoholintoxicatie in verkeerszaken, niet in dezelfde taal te zijn dan de taal van het proces-verbaal.¹³⁰ Een verbalisant kan dus op Nederlandstalig grondgebied een Nederlandstalig *proces-verbaal* maken, met in bijlage een volledig Franstalig *verhoorblad* houdende een verhoor afgenomen op Franstalig of Nederlandstalig grondgebied. Het onderscheid tussen processen-verbaal als authentieke akten (onderworpen aan de Taalwet Gerechtszaken 1935) en de bijlagen eraan (niet onderworpen aan de Taalwet 1935) is hier dus essentieel.

29. Met artikel 112ter Sv. wordt het audiovisueel verhoor geregeld. De DVD op zich is geen proces-verbaal, terwijl het verhoor dat deze bevat rechtsgeldig is. In het begeleidend proces-verbaal wordt beschreven hoe het verhoor tot stand kwam, *eventueel in een ander taalgebied*. Er is geen ‘tekst’ van het verhoor beschikbaar die de verhoorde onmiddellijk kan lezen en verbeteren, nadien kan eventueel wel een volledige en letterlijke *overschrijving* van het verhoor gebeuren. De DVD met een audiovisueel verhoor wordt beschouwd **als een stuk uit het dossier**¹³¹, in feite als een geïllustreerd proces-verbaal, maar ter griffie (als overtuigingsstuk) neergelegd. Toen de Taalwet Gerechtszaken 1935 tot stand kwam was er nog geen sprake van video, noch van de mogelijkheid om verhoren op te nemen in verhoorbladen. Het is duidelijk dat processen-verbaal en verhoren op een gegevensdrager, hetzij DVD hetzij een verhoorblad, van elkaar verschillen. Het territorialiteitsbeginsel, vervat in de oude wet van 1935, wordt niet geschonden door de hedendaagse mogelijkheden.

2.3. Vrijheid van taalkeuze

30. Het derde kenmerk van de Taalwet Gerechtszaken 1935 is de **vrijheid van taalgebruik** voor de burgers, ook opgenomen in de artikelen 47bis en 70bis Sv. Verdachten, in verdenkinggestelden, beklaagden, beschuldigen, burgerlijke partijen, tussenkomende partijen, burgerlijk aansprakelijke partijen of getuigen, gebruiken krachtens artikel 31, 1° en 2° lid Taalwet Gerechtszaken 1935¹³², op straffe van nietigheid¹³³, de taal van hun keuze in al de ondervragingen van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, evenals voor de onderzoeks- en vonnisgerichten, onverschillig hun nationaliteit en onverschillig de taal van de rechtspleging.¹³⁴ De

¹²⁷ Gent 11 oktober 2005, *TGR* 2006, 260.

¹²⁸ Cass. 24 juni 1998, *Arr.Cass.* 1998, 752.

¹²⁹ Cass. 29 oktober 1997, *Arr.Cass.* 1997, nr. 443, *Rev.dr.pén.* 1998, 372.

¹³⁰ Pol. Halle 20 juni 2011, niet gepubliceerd.

¹³¹ *Parl.St.*, Kamer, 2001-2002, 50-1590/004, 13 (Verslag namens de commissie voor justitie).

¹³² Artikel 31, 1° en 2° lid Taalwet Gerechtszaken 1935, zoals gewijzigd bij artikel 4 van de Wet van 3 mei 2003.

¹³³ Artikel 40 Taalwet Gerechtszaken 1935.

¹³⁴ Daar waar het oude artikel 31 Taalwet Gerechtszaken 1935 het uitdrukkelijk had over de ondervragingen van een ‘verdachte’ is er sinds de wetswijziging door de wet van 3 mei 2003, enkel nog sprake van ‘partijen’, zodat de regeling geldt voor iedere verhoorde persoon.

kosten van de vertaling zijn ten laste van de schatkist.¹³⁵ Dit derde kenmerk moet los gezien worden van de *verslaglegging* van het verhoor. Immers, een verhoor kan perfect volgens de taalkeuze van de verhoorde uitgevoerd worden middels een audio-visueel verhoor (artikel 112ter Sv.), waarvan enkel een DVD bestaat en geen verhoorblad zoals beschreven in randnummer 28.

31. Krachtens artikel 34 van de Taalwet Gerechtszaken 1935 moeten de processen-verbaal op straffe van nietigheid vermelden in welke taal, verdachte, klager of getuige de verklaring wenst af te leggen.¹³⁶ Artikel 47bis § 1, 5° Sv. voorziet 3 mogelijkheden om een persoon te verhoren in een andere taal dan die van de rechtspleging:

- de verhoorder noteert de verklaring in de taal van de verhoorde¹³⁷;
- zonder daartoe verplicht te zijn¹³⁸ kan de verbalisant een beroep doen op een beëdigd tolk en de verklaring noteren in de taal van de verbalisant;
- de verhoorder kan de te verhoren persoon zijn verklaring zelf laten schrijven en laten ondertekenen in de taal van zijn keuze en die tekst als bijlage bij zijn proces-verbaal voegen.¹³⁹ Als een Rus, Turk, Chinees of Engelsman te kennen geeft zelf zijn verklaring te willen schrijven in zijn eigen taal, stelt zich de vraag in welke taal de verhoorder de mededelingen moet doen voorzien in artikel 28quinquies § 2 en artikel 47bis Sv. Veel politiekorpsen beschikken daarvoor over officieuze voorgedrukte verhoorformulieren in verschillende talen.¹⁴⁰ De verhoorder kan het verhoor leiden door zelf te vertalen of via tussenkomst van een niet-beëdigde tolk, die als 'technisch raadgever' de politie en/of het openbaar ministerie op informele wijze bijstaat.¹⁴¹ Niets belet de verbalisant die verklaring te vertalen - eventueel met die niet beëdigd tolk - en geheel of gedeeltelijk onder de vorm van inlichtingen in de taal van zijn proces-verbaal te relateren.¹⁴² Die vertaling vervangt de eigenhandig geschreven verklaring niet; beide teksten moeten samen overgemaakt worden zodat steeds controle of vertaling door een beëdigd tolk mogelijk is.

32. Wat die laatste mogelijkheid betreft voorzien de wet en de parlementaire werken geen enkele vormvereiste waarop dit moet gebeuren, ook niet dat de ondervraagde zijn verklaring rechtstreeks in het proces-verbaal moet schrijven. Een dergelijke verklaring kan op zich geen authentieke akte (een proces-verbaal) zijn want ze is geschreven door een particulier, onder toezicht of leiding van de verhoorder, die niet begrijpt wat de persoon schrijft. Ook een eigenhandig geschreven

¹³⁵ Artikel 31 en 32 Taalwet Gerechtszaken 1935; artikel 47bis Sv.

¹³⁶ Artikel 40, 1° Taalwet Gerechtszaken 1935; Corr. Tongeren 1 april 1957, RW 1957-58, 672; L. LINDEMANS, *Taalgebruik in gerechtszaken*, Gent, Story-Scientia, A.P.R., 1973, nr. 176.

¹³⁷ Cass. 3 oktober 1972, RW 1972-73, 611; Cass. 13 oktober 1981, Pas. 1982, I, 225; Brussel 6 september 1983, Pas. 1983, II, 136; Pol. Dinant 9 oktober 1969, JT 1969, 735; Pol. Brussel 16 januari 1970, JT 1970, 177; Pol. Mol 13 februari 1970, RGAR 1970, nr. 8405.

¹³⁸ Cass. 25 februari 1963, RW 1963-64, 451.

¹³⁹ J. ROMMEL, *Administratief Lexicon*, v° *Proces-verbaal*, Brugge, Die Keure, s.d., nr. 16; R. DECLERCQ, *La preuve en matière pénale*, Brussel, Swinnen, 1988, 71.

¹⁴⁰ D. STEELAND, "De "kleine" Franchimont en de processen-verbaal van de politie", *De Pol. Off.* 1998/10, 10.

¹⁴¹ Omzendbrief nr. 7/2011 van de procureur-generaal te Gent van 4 juli 2011, houdende taalgebruik in gerechtszaken (strafzaken) door justitiële en politionele diensten, nr. 20; HR. 27 maart 2001, nr. 02604/00, *Algemeen Politieblad*, 2002/1, 16.

¹⁴² Cass. 13 oktober 1981, Arr.Cass. 1981-82, nr. 224, Pas. 1982, I, 225; omzendbrief nr. 7/2011 van de procureur-generaal te Gent van 4 juli 2011, houdende taalgebruik in gerechtszaken (strafzaken) door justitiële en politionele diensten, nr. 20.

verklaring zonder tussenkomst van een tolk, onder toezicht van een verhoorder, is rechtsgeldig.¹⁴³ M.a.w. de wet aanvaardt dat de tekst van een verhoor, op een afzonderlijk blad, dat op zich geen authentieke akte is, rechtsgeldig is. Bovendien brengt de vrijheid van bewijslevering mee dat de vonnisrechter rekening mag houden met alle regelmatig ingewonnen en in het debat ingebrachte inlichtingen, bv. met de eigenhandig geschreven verklaring van een getuige¹⁴⁴, eventueel ter aanvulling van een proces-verbaal.¹⁴⁵

33. De modellen voor verhoorbladen worden slechts in de drie landstalen ter beschikking gesteld. Aan elke verdachte moet, ongeacht of hij al dan niet van zijn vrijheid benomen is, een schriftelijke verklaring van rechten worden overhandigd (letter of rights).¹⁴⁶ De mededeling in het proces-verbaal dat de 'letter of rights' werd overhandigd volstaat. De inhoud van deze verklaring van rechten¹⁴⁷, bepaald middels het Koninklijk Besluit van 16 december 2011¹⁴⁸, zijn de mededelingen die de verhoorder ook al moet doen voor- en bij het begin van het verhoor (dus dubbel gebruik), **vermeerderd met de informatie aan de verhoorde**:

- dat hij kan vragen om documenten in zijn bezit bij het proces-verbaal te voegen¹⁴⁹;
- dat hij onder bepaalde wettelijke voorwaarden beroep kan doen op kosteloze rechtsbijstand;
- over een schriftelijke uitnodiging tot verhoor;
- over de mogelijkheden om een verklaring af te leggen in een andere taal;
- over de wijze waarop het vertrouwelijk overleg en bijstand tijdens het verhoor kan verlopen, wat verschillend is voor gearresteerde en niet gearresteerde verdachten.

34. Als de verdachte de 'letter of rights' niet kan lezen wordt hem deze voorgelezen, desgevallend met tussenkomst van een tolk.¹⁵⁰ Vermits de rechten vermeld in de 'Letter of rights' en de mededelingen die de verhoorder moet doen voor- en bij het begin van het verhoor dezelfde zijn, kan de verhoorder aan een anderstalige verhoorde (bv. een Engelssprekende) kennis geven van zijn rechten in het Engels middels de 'Letter of rights.' De 'Salduzrechten' en mededelingen op het verhoorblad blijven in één van de drie landstalen, terwijl de tekst van het verhoor in het Engels kan genoteerd worden. Steeds meer verbalisanten kunnen immers (vloeiend) in het Engels (of in een andere taal) schrijven. Artikel 11 Taalwet Gerechtszaken 1935 bepaalt enkel in welke taal de processen-verbaal moeten worden gesteld en houdt geen bepaling in over de taalkennis van de ambtenaren van gerechtelijke politie belast met het onderzoek. Artikel 31 van voormelde wet wordt dus niet geschonden wanneer een verhoorder een onvoldoende kennis had van de taal waarin het proces-verbaal werd gesteld.¹⁵¹

¹⁴³ Vraag & antwoord nr. 235, 'Salduzwerkgroep' olv. Procureur-generaal Y. Liégeois.

¹⁴⁴ Cass. 29 februari 1984, Arr.Cass. 1983-84, nr. 367; Cass. 14 december 1999, Arr.Cass. 1999, 678.

¹⁴⁵ Cass. 17 januari 1975, Arr.Cass. 1975, I, 547.

¹⁴⁶ Artikel 47bis § 4 Sv.

¹⁴⁷ Parl.St., Senaat, 2010-2011, nr. 5-663/1, 19, (Toelichting bij het wetsvoorstel, onder verwijzing naar professor Taru SPRONKEN, *An EU-Wide Letter of Rights — Towards Best Practice*, Antwerpen, Intersentia, 2010). Deze omvangrijke studie geeft een overzicht van de verschillende gangbare 'letter of rights' in de Europese Unie en geeft ook een aantal modelformuleringen en voorbeelden aan.

¹⁴⁸ BS 23 december 2011. Deze 'letter of rights' werd ondertussen officieel vertaald in 52 talen.

¹⁴⁹ Artikel 47bis § 1-3° en artikel 28quinquies § 2 Sv. Vraag & antwoord nr. 109, 'Salduzwerkgroep' olv. Procureur-generaal Y. Liégeois.

¹⁵⁰ Vraag & antwoord nr. 12, 'Salduzwerkgroep' olv. Procureur-generaal Y. Liégeois.

¹⁵¹ Cass. 27 november 1979, RW 1979-80, 1853, Arr.Cass. 1979-80, 384; Brussel 6 september 1983, Pas. 1983, II, 136.

Uiteraard moet deze werkwijze in het proces-verbaal, waaraan het verhoorblad gehecht is, beschreven worden. Zo mogen in dit geval, om niet in overtreding te zijn met artikel 31 Taalwet Gerechtshoven 1935, de mededelingen voorzien in artikel 47bis § 1, 1° Sv. (*“Ieder verhoor begint met...”*) in één van de drie landstalen niet in de tekst van het verhoor komen, maar net er voor. Bij het begin van zijn verklaring zal de verhoorde, in het Engels in dit voorbeeld, moeten verklaren dat hij kennis heeft gekregen van zijn rechten in het Engels middels de ‘Letter of rights.’ Immers, diezelfde mededelingen voor- en bij het begin van zijn verhoor, staan op het verhoorblad in één van de drie landstalen.

Conclusies

Een proces-verbaal is een authentieke akte opgemaakt door een openbaar ambtenaar, handelend in de uitoefening van zijn bediening, ter bevestiging van de waarachtigheid van de inhoud. Die inhoud kan de verwijzing naar een verhoor zijn dat hij afnam, genoteerd op een afzonderlijk verhoorblad.

Bijlagen aan een proces-verbaal, zoals verhoorbladen of DVD’s met audiovisuele verhoren, zijn *op zich* geen authentieke akten noch akten van rechtspleging. Zo gevoegde bijlagen, toegelicht in de tekst van het proces-verbaal waarmee zij één geheel vormen, worden door hun aanhechting of bijvoeging, *onderdeel* van de akte waarbij ze gevoegd zijn. Op die aldus gevoegde onderdelen zijn de vormvereisten van processen-verbaal niet van toepassing.

Zoals bij artikel 47bis § 1, 5° Sv. (een anderstalige die zelf zijn verklaring schrijft) en artikel 122ter Sv. (een audiovisueel verhoor op DVD) worden de basisprincipes van de Taalwet Gerechtshoven 1935, meer bepaald de eentaligheid van de akten, het territorialiteitsbeginsel en de vrijheid van taalkeuze door de verhoorde, volledig gerespecteerd als een verhoorblad op zich niet als een authentieke akte beschouwd wordt. Om twijfel over het statuut van een verhoorblad te vermijden, mogen er geen vermeldingen op voorkomen die specifiek zijn voor authentieke akten, bv. de term ‘Waarvan akte’. De handtekening van de verhoorder op het verhoorblad, naast deze van de verhoorde, is alleen aangewezen als de opsteller van het proces-verbaal en de verhoorder verschillende personen zijn.

De optie die het college van procureurs-generaal nam om met de ‘Salduzwet’ verhoren voortaan op afzonderlijke verhoorbladen te maken, heeft het grote voordeel dat verhoorders voor de toepassing van de Taalwet Gerechtshoven 1935 gewoon een volledig anderstalig verhoorblad met alle ‘Salduzrechten’ en mededelingen kunnen gebruiken indien het een van de drie landstalen betreft. Indien het om andere talen dan een van de drie landstalen gaat, blijven de ‘Salduzrechten’ en mededelingen in het proces-verbaal genoteerd in een van de drie landstalen, terwijl ze aan de verhoorde in zijn of haar taal ter kennis kunnen gebracht worden via de ‘letter of rights.’